

andre steder. Slik har det seg at det viktigste etiske dilemmaet i vår tid ikke blir diskutert av selve den disiplinen som anser seg å ha ekspertise på området.

Dette er en bok som reiser mange etiske dilemmaer og som samtidig er full av fakta-kunnskap – og 124 referanser og noter. Den henvender seg til alle reflekterende medisinere, og det er vel de fleste?

Berit Olsen
Flyktningshjelpen
Tbilisi, Georgia

Litteratur

1. Røttingen J-A, Frich JC. Fremveksten av infeksjonssykdommer – en konsekvens av ulikhet? Tidsskr Nor Lægeforen 2001; 121: 841–4.
2. Kidder T. Mountains beyond mountains. The quest of Dr. Paul Farmer, a man who would cure the world. Toronto: Random House, 2004

Politisk psykologi for mange

Lavik NJ, Sveaass N.

Politisk psykologi

430 s. Oslo: Pax forlag, 2005. Pris NOK 368
ISBN 82-530-2755-9

Boken åpner med en bred drøfting av faget «politisk psykologi», definert som «studiet av interaksjonen mellom psykologiske og politiske fenomener», som igjen er en «tværfaglig møteplass» for stort sett alle fag

utenom naturvitenskapene. Del I omhandler også forskningen knyttet til Den autoritære personlighet og til «group think»-modellen som ville forklare Kennedys håndtering av Cuba-krisen og Carters problemer i Iran-Contras-skandalen. Vi får bl.a. kjappe glimt at betydningen av psykiske problemer hos politiske ledere. Analyser av Stalin, Saddam Hussein og Hitler er tatt med, og Kjell Magne Bondeviks sykdom er vist til som et godt eksempel på hvordan det er mulig for demokratiske ledere å tre tilbake uten å miste ansikt, når sykdom melder seg.

I Del II ser forfatteren på betydningen av menneskerettighetene som nødvendig etisk grunnlag for psykologene for å «fremme det godes formål». Menneskerettighetene styrker den profesjonsetiske holdningen innen disiplinene ved valg av temaer for forskningen, samtidig med at respekten for klientens integritet blir understreket.

I kapitlet «Politisk misbruk av psykologi og psykiatri» trekkes tvilen tydelig frem om hvordan slik kunnskap kan misbrukes, eller bli undertykket. Her kjenner vi igjen sider fra Nils Laviks analyse av nazistenes bruk av hans fag og de alvorlige feilgrep

som ble gjennomført i disiplinens navn. I alle repressive regimer kan psykologi misbrukes, både som tilsiktet feil diagnose, eller som brutalt virkemiddel mot opposisjonelle. Eksempelene er fra Kina, Sovjet og Afrika og illustrere derfor den internasjonale bredden av slike overgrep.

Del III byr på den mest dramatiske lesingen, og der blir kanskje de største utfordringene i vår tid tatt opp. Krigen er grusom for alle. Tett knyttet til selve de logistiske ødeleggelsene ligger en serie handlinger som følger i krigens fotspor. Etter å ha drøftet mange sider ved «krigens psykologi» og siden gått inn i de psykologiske mekanismene bak moderne terrorisme, behandler forfatterne to temaer som i dag er mye fremme i det offentlige rom: folkemordet og torturen. En bred omtale av folkemordene blir dokumentert statistisk, men det skorter kanskje litt på forklaringen av hvorfor de skjer og konsekvensene etterpå. «Torturkapitlet» er en mørk, men god analyse av hvordan systematisk nedbrytning av menneskeverdet har foregått og foregår i vår tid. Det er ikke uten grunn at forfatterne kaller tortur for «grusomhetens våpen», og de skildrer i detalj gjennomføringen av det psykiske og fysiske sammenbruddet som blir påført de hjelpe-løse fangene.

Del IV om overgang og forsoning, er et nytt og sentralt problemområde jeg ikke var klar over at psykologi var opptatt av. I dette feltet – det som vi i mitt fag kaller «transitional justice» – vil også forfatterne vise at psykologien må «ha en langt mer fremtreden plass i planleggingen og gjennomføringen av overgangs og oppgjør-prosesser». Vi får en kort innføring i hva slike prosesser består i og hvordan de har vært organisert i mange historiske faser i verden siden den annen verdenskrig. Sannhetskommisjoner, menneskerettstribunaler og rettsoppgjør har alle som formål å «gjøre opp, samtidig som man ser fremover». Her kan, ifølge forfatterne, «psykologiske tiltak bli en del av gjenoppbyggingsstrategien».

Hensikten med å referere noe av innholdet i denne boken har vært å gi leserne stimulans til å se videre ut fra sine daglige gjøremål til det store spørsmål i verden i dag. Jeg har ønsket å formidle respekten for betydningen av at menneskerettighetene først får allmenn gyldighet når de deles av de svært mange: politiske ledere og folk flest. Når vi virkelig får blikket opp for «den skitne virkeligheten», som de to forfatterne skildrer, trer bildet av uretten og den ubegripelige ondskapen skarpt frem. I det fredelige Norge møter vi flyktninger som bærer sporene etter terror og tortur på kroppen og i sinnet. De er her nå, og minner oss om hva som også skjedde her i landet for over 60 år siden.

Dette er derfor en bok som kan og bør leses av mange. Den mangler kanskje et

tydeligere teoretisk fagperspektiv, men dersom det hadde blitt tillagt stor vekt, ville det allmenne budskapet ikke blitt så klart.

Stein Ugelvik Larsen
Institutt for sammenliknende politikk
Universitetet i Bergen

Når håpet bidrar paradoksalt

Einhorn L.

Ninas reise

En overlevelshistorie. 251 s.
Oslo: Humanist forlag, 2006. Pris NOK 268
ISBN 82-92622-17-9

Warszawa, 22. juli 1942. Deportasjonen til konsentrasjonsleirene startet. Av de nesten 400 000 jødene som befant seg i gettoen den dagen, ville 85 % være døde innen sju uker og bare noen hundre kom til å overleve kri-

gen. En av dem var den svenske dokumentaristen Lena Einhorn's mor, Nina.

Familiebiografien fra forrige århundreskifte av dannet bakteppe for Ninas egen dramatiske ungdomstid – hun fylte 20 år like etter befielsen 17. januar 1945.

Lena Einhorn (f. 1954) skildrer både familiens og de polske jødernes ufattelige reise i et nøkternt og hverdagslig, betraktende språk som levende gjenskaper historien.

Den annen verdenskrig og jødernes lidelser tilhører kanskje historiens mest gjennomdokumenterte epoker. Bilder fra lerret og permer lyser massivt i minnet under lesningen av *Ninas reise*. Ved siden av de opplagte ikonklassikerne er det her nærliggende å trekke frem mesterregissøren Andrzej Wajdas *De 63 dager* (1956) om det polske opprøret i Warszawa mot tyskerne som endte i massakre, samt Roman Polanskis fantastiske *Pianisten* om en av de få andre overlevende fra gettoen.

Slik Nina fullførte sin egen mors drøm om å bli lege da hun kommer til Sverige etter krigen, fullfører også Einhorn Ninas drøm om å vitne. Boken var opprinnelig planlagt som dokumentarfilm, og filmopptak av intervjuer med Nina danner basis for boken sammen med fakta og vitneut-sagn. Til slutt ble det både bok og spillefilm, begge prisbelønte. Nina selv døde av brystkreft i 2002. «Jeg synes jeg har hatt et veldig bra liv. Veldig bra. Takket være min familie. Og mitt yrke.»

Einhorn's beretning og Ninas overlevelshistorie viser hvordan det absurde skinnen av normalitet over nazistenes restriksjoner, av antatt mulighet for tilpas-

ning til et ondt og totalitært system, bidro til å opprettholde håp der intet håp skulle være. Konsekvensen av å ta dette inn over seg kunne bli å gi slipp på alt, men til gjengjeld berge livet.

«Problemet er at når valget står mellom å tro det verste og å leve i håpet, velger mennesker som regel det siste.» Denne nøkkelsetningen, som beskriver jødernes situasjon i gettoen, gir økt forståelse av den store gåten – hvorfor forsto de ikke at de måtte flykte, de som kunne?

I denne underlige tiden viser grusomheten seg både i det systematiske og det tilfeldige. Egenskaper som vanligvis sikrer overlevelse og fungering, kan nå være selvdestruktive. Intuisjon, snarrådighet og evne til å gå sine egne veier er egenskaper som fremheves hos Nina og hennes nærmeste, samtidig som tilfeldighetene velsigner dem.

Nina er på flukt fra 1940 og helt frem til hun får opphold i Sverige – hun og familien har da vært gjennom mange etapper og prøvelser, med omkostninger av ulike slag. Mindre åpenbare påkjenninger er kanskje den uttalte antisemittismen i Polen som krevde liv og bidro til forfølgelse etter krigen, samt mistanken om kommunistisk infiltrasjon som ble rettet mot polske innvandrere i Sverige.

Ninas reise er en god bok om overlevelse, om historie, om menneskelige grunnvilkår i en ekstrem tid, om håp tross alt.

Totalitære krefters muligheter og menneskets evne til overlevelse er temaer som angår oss til alle tider.

Nina Helene Alnes Sitek

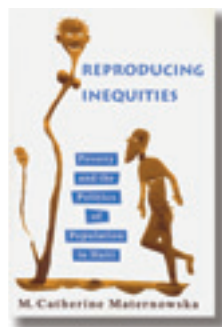
Psykiatrisk avdeling
Diakonhjemmet sykehus

Opplysende og rystende om familieplanlegging på Haiti

Maternowska MC.

Reproducing inequities

Poverty and the politics of population in Haiti. 221 s, ill. New Brunswick, NJ: Rutgers University Press, 2006. Pris USD 27
ISBN 0-8135-35854-8

Denne boken er basert på mer enn 16 års liv og forskning i et av slumkvarterene i Haitis hovedstad Port-au-Prince. Bydelen bærer navnet «Cité Soleil» (Solbydelen) som gir forhåpninger om at her vil vi finne mye sol, varme og glede. Men forfatteren beskriver og analyserer en hjerteskjærende hverdag fra dette strøket. Det er ikke bare levekårene for folket i et av verdens fattigste land som er

rystende, men også hvordan USAs bistandsorganisasjon (USAID) og organisasjonene den støtter undergraver folks behov for bedre helse og bedre kontroll over sin fertilitet.

Forfatteren er antropolog, men hennes kvalitative intervjuer og observasjoner i folks hjem og på en familieplanleggingsklinik har gått hånd i hånd med konsulentoppdrag og forsøk på å bistå befolkningen i å utforme helseprogrammer, og ved å være deres talerør overfor bistandsapparatet og helsemyndigheter. Dette har gitt henne innsikt i mange aspekter ved det som er bokens tema: Familieplanleggingspolitikk og -praksis i Cité Soleil. Boken søker å svare på to spørsmål: Hva påvirker høy fertilitet og lav prevensjonsbruk i dette urbane samfunnet? Og hvorfor har internasjonale organisasjoners tilnærming til problemet feilet?

Boken har sju kapitler i tillegg til et forord av antropologen og legen Paul Farmer, som bl.a. er kjent for sin analyse av aidsepidemiens fremvekst på Haiti. Introduksjonskapitlet beskriver kort bydelen og dens historie, feltarbeidet og bokens oppbygning. Neste kapittel gir en noe summarisk og mangefull beskrivelse av teoretiske tilnærminger til reproduksjon innen ulike disipliner. Forfatteren presenterer så det rammeverket hun selv bruker i sin analyse og som blir kalt «the political economy of fertility» (PEF). Denne tilnærmingen representerer en antropologisk utfordring til demografiens statiske tilnærming til fertilitet og reproduksjon. Den søker å forstå hvordan reproduksjon bestemmes av politiske, økonomiske og kulturelle krefter på både makro- og mikronivå, og som er i stadig endring. I de neste kapitlene bruker Maternowska dette perspektivet til å analysere hvorfor fertilitetsnivået ikke har gått ned i Cité Soleil på tross av at USAID har brukt mange millioner dollar gjennom mange år for å overbevise folk om at de må bruke prevensjon. Hun har intervjuet og observert folk i sine hjem, og hun har gjort observasjoner og intervjuer på bydelens USAID-finansierte familieplanleggingsklinik. Et hovedfunn er at de fattige i stor grad ikke bruker prevensjon som en protest mot måten de blir behandlet på av det man kan kalle «familieplanleggingsapparatet», som strekker seg fra den amerikanske presidenten via farmasøytisk industri til leger og sykepleiere på klinikken som behandler sine pasienter med en stor grad av forakt.

Derne settes funnene fra de foregående kapitlene inn i en politisk-historisk ramme av Haitis interne konflikter og internasjonal politikk. Her viser forfatteren hvordan familieplanlegging og helse i høy grad er politiske temaer og at giverlandene manipulerer dette feltet for å fremme en politisk og moralsk agenda, basert på hva som er viktig

for dem i motsetning til hva som er prioritert av befolkningen som skal nyte godt av støtten. I det siste kapitlet trekker Maternowska frem fire prosjekter på Haiti som i motsetning til klinikken i Cité Soleil har oppnådd gode resultater i form av mye høyere bruk av helsetjenester og prevensjon. Sentralt for disse prosjektene er viljen til å ta befolkningens egne ønsker og prioriteringer på alvor og å knytte behovene innen reproduktiv helse til mer generelle behov for å bedre helse og reduksjon av fattigdom.

Studien er en analyse av hva som gikk galt med et familieplanleggingsprosjekt i en begrenset bydel. Forfatterens evne til å sette både bydelen og temaet i et videre perspektiv med et levende og lett tilgjengelig språk, gjør imidlertid dette til interessant og instruktiv lesing også for den som arbeider med andre helsetemaer og i andre geografiske områder.

Joar Svanemyr

Institutt for allmenn- og samfunnsmedisin
Universitetet i Oslo

Hamburg – Caen – Bayeux

Damhaug T.

Overlord

336 s. Oslo: Cappelen, 2006. Pris NOK 349
ISBN 82-02-26396-7

En fortelling om virkelighetens tvilsomhet eller om tvilens virkning på virkeligheten, er det dette denne boken handler om? En komposisjon av små historier – noen menneskers liv og tid – på klangbunnen av en stor historie, den andre verdenskrigens ondskap og utid, er det dette forfatteren har lagt frem?

Skjulte, fortiede, hemmelige og, derfor, farlige forbindelser og forhold er stoffet som både klassiske tragedier, smertefulle liv og moderne thrillere er laget av. Så også denne.

Idet han ser en alliert armada nærme seg strendene i Normandie, vet en tysk løytnant at han på liv og død må nå en elsket kvinne. Den umulige, skjulte, livsfarlige relasjonen til en fransk kvinne er den tyske mannens eneste mulige sted for å bekjenne sin største skyld. Den handler ikke om at han er okkupert i hennes land. Den handler ikke om at han har brakt henne i livsfare. Skylden består i å ha forrådet en mann som hans mor elsket og som han selv skylder hele sin utdanning, nesten alt han vet og alt han er. Og som i greske tragedier er det dette han ikke vet.

Denne fortellingen handler om følgene